

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№2 (82)

БЕРЕЗЕНЬ-
КВІТЕНЬ 2020 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

У КБЗ НОВИЙ ПРИРОДООХОРОННИЙ І РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ

Про знамениту «Долину нарцисів» знають безумовно всі або практично всі. І це не тільки мешканці Закарпаття чи сусідніх областей – серед них і люди з усіх куточків України. Збереження унікальних природних комплексів, а саме заплавлених лук, на яких росте легендарний нарцис, є першочерговим завданням Карпатського біосферного заповідника. Проте цьому перешкоджає низка проблем, серед яких і глобальні кліматичні зміни, зневоднення за наслідками меліорації, проведеної ще в радянські часи, припинення традиційного господарювання (викошування і випасання) і, як результат, тотальне заростання «Долини нарцисів» вербами.

Одним із ефективних шляхів підтримання лучних ландшафтів, поряд із вирубуванням і викошуванням, є випасання спеціальної групи тварин, які належать до ландшафтоформуючих, тобто таких, що не дають лукам заростати лісом чи чагарниками. До них належать, наприклад, коні, вівці і буйволи, які успішно та з апетитом згризають не тільки траву, але й деревний підріст. До речі, цікаво, що буйволи ще донедавна були звичайними свійськими тваринами у рівнинній і передгірній частинах Закарпаття. Саме цей факт настановив адміністрацію заповідника на думку використати їх для боротьби з вербами, що може посприяти порятунку нарцису. А те, що знайшлася людина, яка готова допомогти в реалізації цієї ідеї – надати буйволів, яких

● СПІВПРАЦЯ

тепер днем із вогнем ніде не знайдеш, допомогло втілити задумане.

Мова йде про ентузіаста, громадянина Німеччини Мішеля Якобі, який вже 11 років докладає значні зусилля для збереження карпатського буйвола й інших традиційних для регіону порід свійських тварин. Для цього він заснував приватне підприємство «Кочова бура», а також громадську організацію. Мішель люб'язно погодився працювати з нами і надати сім буйволів для використання їх у природоохоронних та рекреаційних цілях.

Першим кроком до співпраці була зустріч, що відбулася 4 березня на центральній садибі природоохоронної установи. Там, автор цих рядків мав розмову з паном Мішелем про запуск нового природоохоронного та рекреаційного проєкту на території заповідника. Точніше, щоб з квітня до жовтня сім буй-

волів перебували в «Долині нарцисів», а решту часу – на території Угольського ПНД відділення. Мішель також запропонував у подальшому, для розвитку рекреаційної діяльності, долучити до демонстраційного буйволячого господарства декілька копейської породи.

Зауважу, що для заповідника важливий, як природоохоронний результат від спільної діяльності, так і створення нових атракцій для відвідувачів у «Долині нарцисів». Ці напрями діяльності та підтримка традиційного господарювання

на 2-й стор.

● NOTA BENE!

КРАСА І ПОМСТА, АБО ГОСПОДЬ БОГ ПРОБАЧАЄ ЗАВЖДИ,
ЛЮДИНА – ІНОДІ, ПРИРОДА – НІКОЛИ!

ЯК ЗБЕРЕГТИ У САМІСІНЬКОМУ ЦЕНТРІ ЄВРОПИ ЦЮ НЕЙМОВІРНУ КРАСУ!

1 травня на сайті газети Верховної Ради України «Голос України», у стрічці новин, опубліковано наш матеріал, про деякі аспекти збереження краси Карпатських гір.

Рахів у географічному центрі Європи, розташований під найвищою точкою України – горою Говерла (2061 м над рівнем моря). Цікаво, що моя світлина Рахова, зроблена в урочищі Глимея Рахів-Берлебаського ПНД відділення Карпатського біосферного заповідника й опублікована у «Фейсбуці», – всього за декілька днів отримала приблизно три тисячі вподобань. А

хтось, коментуючи її, написав: «Яка неймовірна краса!». Ми ж, перефразовуючи слова славнозвісного Володимира Висоцького, додамо: «Краще гір можуть бути лише гори», на яких людина ще не побувала. Бо там, де людина вже «побувала», а тим більше, де своїм багаторічним, не продуманим господарюванням та надмірним використанням природних ресурсів, – уже давно порушено екологічну рівновагу. І як результат – плондрється не тільки ця краса, а втрачаються унікальні природні й культурні цінності, формуються катастрофічні стихійні явища (паводки, ерозії ґрунтів, епідемії,

зникає вода тощо). Тому в багатьох із нас виникає питання, а як зберегти у самісінському центрі Європи цю неймовірну красу?

І як можна взагалі досягти гармонії Людини й Природи?.. У цій непростій ситуації людині потрібно зупинитись, оглянутися та задуматися й запам'ятати, зокрема, проголошені нещодавно Папою Римським Франциском надзвичайно актуальні слова: «Господь Бог пробаचाє завжди, людина – іноді, природа – ніколи!».

У цьому контексті цікавим для роздумів може бути

на 3-й стор.

● КРУГЛИЙ СТІЛ

ПРИРОДА – ДАР БОЖИЙ, ТОМУ БЕРЕЖЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО НЕЇ – СВЯТИЙ ОБОВ'ЯЗОК КОЖНОЇ ЛЮДИНИ

У лютому в Ужгороді відбулося засідання круглого столу «Актуальні питання збереження біологічного та ландшафтного різноманіття». Його організаторами стали Київське ГО «Природа. Наука. Технології» (Київ) та Мукачівська православна єпархія. Наукове зібрання, в якому взяли участь десятки науковців, представники духовенства, органів влади та громадськості Києва, Львова, Ужгорода та інших міст України, відбулося в Ужгородському Свято-Воскресенському чоловічому монастирі УПЦ.

На початку засідання запрошені ченці монастиря та священнослужителі разом з учасниками круглого столу справили урочисту молитву. А керівник Мукачівської єпархії, митрополит Мукачівський і Ужгородський Феодор, звернувся до гостей із вітальним словом та виголосив доповідь про екологію душі.

Благословляючи форум, у його промові, як і в благословеннях із приводу виходу в світ ще у 1994 році першого номера Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», єпископів Мукачівської та Ужгородської православної єпархії Євфимія та Мукачівської греко-католицької єпархії Івана Семедія, наголошувало-

ся, що «Природа – Божий дар, а її збереження є обов'язком кожної людини. Наскільки вона береже природу, настільки природа віддячується їй. І навпаки – знищення природи рівнозначне знищенню людства. Божа воля, всемогутність проявляється у великій книзі, що її називаємо Природою, з її закономірностями та взаємозалежностями. Коли ці закономірності порушуються, природа гине, світові загрожує катастрофа. Всяке порушення законів природи, продиктованих автором Всесвіту – Богом, караються самою природою...».

У зверненнях єпископів наголошується, що сумно спостерігати, коли люди в корисливих цілях, не зупиняючись ні перед чим, гублять природу. Знищення навмисно хоча б однієї з ланок ланцюга живого світу чи мертвої матерії, обов'язково порушує сусідню ланку живих організмів. Якщо не виростає трава – не буде тварин. Вирубуючи ліси, викликаємо катастрофи, повені і т. д. Про це потрібно говорити, нагадувати людям, виробити й пропагувати програми збереження рівноваги у природі, збалансованого зв'язку між мертвою матерією. Говорити про суворий порядок у використанні природи на підвалинах Божих заповідей. Люди завжди мають пам'ятати: закон Природи – це закон Божий. Порушення його є бунтом проти заповіді Божої, злочином проти людства!

на 2-й стор.

ЧОРНОГІРСЬКЕ ПНД ВІДДІЛЕННЯ КБЗ: ОХОРОНА ПРИРОДИ, МАРШРУТИ І ЦІКАВІ ОБ'ЄКТИ

Чорногірське природоохоронне науково-дослідне відділення, яке очолює Михайло Костан, розташоване в селі Луги, Рахівського району.

Територія ПНДВ, площею 5334 га, поділена на три функціональні зони – заповідна (26,8%), буферна (50,8%) та зона антропогенних ландшафтів (22,4%). Під особливою охороною перебувають букові пра-

ліси відділення, площею 585,2 га, що включені до об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи». Крім того, за межами об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО охороняються праліси (18,3) квазіпраліси (29,3 га) та природні ліси (965,1 га).

на 3-й стор.

○ КОРОТКО ПРО ГОЛОВНЕ

на 1-й стор.

важлива складова завдань, передбачених Проектом організації території та охорони природних комплексів КБЗ. Адже важливо побачити ефект від перебування буйволів на території долини. Насамперед, як вони виконують природоохоронну місію – очищають навколишню територію від трави та верб, так сприяючи зростанню нарцису вузьколистого.

Буйволів можна назвати «архітекторами лучно-болотних угідь». Зокрема, як великі травоїдні, під час випасу, вони сильно проріджують чагарник, осокові й очеретяні зарості. Також буйволи є розповсюджувачами насіння. Ці тварини можуть переносити на шерсті й у травній системі насіння більше 200 видів цінних лучних кормових рослин. Ми очікуємо, що вони створять на заплавах луках «Долини нарцисів» таке середовище існування, яке не можуть створити інші тварини або люди. Цікаво знати, що у Німеччині є схожий проєкт, як приклад успішного поєднання збереження природних екосистем із розвитком традиційного господарювання та туризму. Крім того, у разі запуску проєкту, як у «Долини нарцисів», так і в Угольському ПНДВ працівники установи створять умови для проведення екскурсій. Закінчилась вище згадана зустріч прийним скорпізом – Мішель передав працівникам

заповідника сир із буйволячого молока, виготовлений за традиційним рецептом, який споконвіків використовують у Швейцарських Альпах.

Наступним кроком у співпраці з Мішелем Якобі стало укладання угоди про співпрацю. Так, 8 квітня на території «Долини нарцисів», відбулася чергова зустріч представників адміністрації КБЗ із паном Якобі та його колегами. Її основною метою було напрацювання дорожньої карти: визначення способів комунікації і взаємодії, підбір місць для випасу, обговорення заходів безпеки й юридичних аспектів співпраці. Сторони досягли домовле-

вищої деградації; розробляти наукову і природоохоронну програму збереження «Долини нарцисів» та збільшення площ зростання нарцису вузьколистого за участі карпатських буйволів; вивчатиме вплив випасання тварин на заплавні лучні екосистеми долини, зокрема, на популяцію нарцису вузьколистого та здійснюватиме моніторинг за їхнім станом.

Також КБЗ забезпечить технічну сторону проведення комплексу природоохоронних заходів для збереження «Долини нарцисів», а саме: надасть Мішелю допомогу по догляду за буйволами; створить умови для де-

алізації Угоди про співпрацю: організує туристично-рекреаційну діяльність на території «Долини нарцисів», розробить відповідну рекламну продукцію та підготує статті у ЗМІ; налагодить зв'язки з туроператорами; облаштує мережу еколого- і науково-пізнавальних маршрутів для відвідувачів і місцевого населення; забезпечить ремонт та утримання інфраструктури, яка використовується для проведення природоохоронних заходів і туристично-рекреаційної діяльності; вестиме контроль та облік відвідування; здійснюватиме екскурсійну діяльність, зокрема до

необхідними елементами інфраструктури для належного випасання та утримання буйволів; надасть консультаційну і технічну допомогу працівникам ПНД відділення «Долина нарцисів» ім. професора Василя Комендаря під час утримання, випасання і демонстрації буйволів, та пропозиції щодо визначення територій для проведення природоохоронних заходів за участі буйволів, зокрема, місць для випасу та таборування.

Також ми вирішили спільно залучати до співпраці місцеву територіальну громаду, проводити постійні консультації для обговорення та узгодження дій, спрямованих на покращення природоохоронної роботи й розвиток туристично-рекреаційної діяльності. Спільно домовилися формувати громадську думку щодо збереження природних комплексів «Долини нарцисів», відновлювати агробіорізноманіття Карпат, оптимізувати рекреаційну діяльність і бережливе ставлення до особливо цінних об'єктів заповідника.

Тож підсумовуючи проведenu роботу, вже від цієї весни відвідувачі «Долини нарцисів» мають нагоду помилуватися не тільки унікальними квітами, а й побачити буйволів. Така картина мимоволі повертатиме всіх у часи, коли тут випасалися сотні буйволів і квітло море нарцисів.

Микола РИБАК,
в.о. директора КБЗ,
заслужений
природоохоронець України.

У КБЗ НОВИЙ ПРИРОДООХОРОННИЙ І РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПРОЄКТ

ностей практично з усіх питань порядку денного. Озвучили наміри будувати взаємовідносини на засадах партнерства та взаємодопомоги, розвивати взаємовигідне та довгострокове співробітництво.

Зокрема, домовлено, що заповідник, як природоохоронна та науково-дослідна установа: визначатиме ділянки для випасання, у т. ч. у період до висівання насіння за межами компактного зростання нарцису вузьколистого та інших рідкісних і червонокнижних видів рослин; здійснюватиме контроль за режимом випасання для недопущення перевипасу та пасо-

монстрації і таборування тварин (облаштує загородження, встановить наглядну інформацію та прокладе маркіровані маршрути для здійснення екскурсій тощо); сприятиме створенню необхідної інфраструктури для належного утримання буйволів (загони, місця водопою тощо); надасть посилену організаційно-технічну допомогу у здійсненні спільної діяльності щодо збереження «Долини нарцисів».

Наша установа бере на себе зобов'язання створити усі необхідні умови для вирішення господарських та побутових потреб у рамках ре-

місць таборування карпатських буйволів; проводитиме еколого-освітню та роз'яснювальну роботу серед населення і відвідувачів.

Натомість Мішель Якобі спільно з працівниками КБЗ організує випасання карпатських буйволів на погоджених заповідником територіях упродовж усього вегетаційного періоду – з 15 квітня до 15 листопада. Також наш партнер візьме на себе переміщення буйволів у «Долину нарцисів» та до місць зимівлі; здійснюватиме нагляд за фізичним та санітарно-ветеринарним станом тварин протягом усього періоду випасання; забезпечить

ПРИРОДА – ДАР БОЖИЙ, ТОМУ БЕРЕЖЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО НЕЇ – СВЯТИЙ ОБОВ'ЯЗОК КОЖНОЇ ЛЮДИНИ

на 1-й стор.

Широке коло проблем збереження природи, зокрема її біологічного та ландшафтного різноманіття, порушувалось під час круглого столу майже у 20 доповідях та повідомленнях. Загалом ішлося про: розвиток екологічної свідомості як основи збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Д. Карелова – редакторка Закарпатської регіональної дирекції Громадського телебачення України); роль держави в природоохоронному процесі (І. Шинкарук, заступник голови ОДА); модернізацію організацій громадянського суспільства в Україні та їх можливість для сталості територій (Л. Карелова – голова правління, засновниця ГО «Природа. Наука. Технології», член Ради ботанічних садів та дендропарків України); поліпшення ефективності в роботі громадянського сектору (О. Білак – радник голови ОДА); екосистемні послуги як основа сталого розвитку громад (В. Щербина, професор, віцепрезидент Асоціації професійних екологів України); роль водойм у збереженні біорізноманіття Українських Карпат (Т. Микитчак – к. б. н. (екологія), ст. н. с. відділу популяційної екології Інституту екології Карпат НАН України); освітні проєкти та просвітництво в громаді (С. Дочинець – директор Біловарської ЗОШ І-ІІ ст. Тячівського району); кооперацію – як економічний інструмент збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (І. Охріменко – д. економічних н., професор, проректор із навчальної та наукової роботи Київського кооперативного інституту бізнесу і права); екологічні наслідки спалювання рослинних решток на Закарпатті та шляхи вирішення цієї проблеми (Л. Маргітай, доцент кафедри плодоовочівництва і виноградарства УжНУ; успішний досвід робо-

ти Фонду громади міста Березань, в контексті синергії співпраці різних структур (А. Новікова – голова правління благодійної організації «Фонд громади Березані»); лісівництво, лісознавство, соціально-економічні дослідження в зоні діяльності заповідника (В. Регущ – провідний інженер відділу науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці КБЗ); комплексні наукові дослідження з питань збереження унікальної та типової фауни Карпат (Б. Годованець – к. б. н., орнітолог, ст. н. с. зоологічної лабораторії КБЗ); роль бізнесу в забезпеченні сталого природокористування у гірській частині Закарпаття (О. Палінкаш – підприємець, голова Тячівської районної організації мисливців та рибалок) та інші.

Автор цих рядків зупинився на деяких аспектах організаційно-правового забезпечення збереження біологічного й ландшафтного різноманіття в межах природнозаповідного фонду та на практичних питаннях, пов'язаних із відшкодуванням втрат територіальними громадами, за обмеження ведення господарської діяльності на природоохоронних територіях. Наголосив, що у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття особливою важливою роллю належить об'єктам природно-заповідного фонду, які в Україні складають приблизно 6% від її загальної площі. На території КБЗ

охороняється 1349 видів лише вищих судинних рослин, 66 видів ссавців, 193 види птахів та багато інших живих організмів. Тут великими життєздатними популяціями характеризуються бурий карпатський ведмідь, рись, дикий кіт, беркут (повсюдно зникомі в Європі) та інші рідкісні види. В межах заповідника трапляється понад 80% червонокнижних судинних рослин, що поширені в Україні. Та всі види, котрі охороняє Бернська Конвенція, що включені до Європейського червоного списку і значна частина асоціацій із Зеленої книги України тощо.

За роки незалежності, особливо після ухвалення Конвенції про охорону біологічного різноманіття у 1992 р., чимало зроблено для створення системи екологічного законодавства, зокрема, в галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Але, незважаючи на ухвалення законів «Про тваринний світ», «Про рослинний світ», «Про Червону книгу України», спостерігається загальна тенденція до зниження чисельності багатьох видів тварин та рослин. Різно знижується чисельність популяцій мисливських видів, і на заповідних територіях також. Скажімо, чисельність бурого карпатського ведмеда зменшилася за останні десятиріччя втричі. Рідкісними стають цінні деревні породи, зокрема черешні дикої, горіха грецького, ран-

ньовесняних ефемероїдів тощо. Чисельність рідкісних видів рослин, занесених до першого випуску Червоної книги України (1980 р.) складала 85, а в останньому її випуску (2009 р.) – зросла до 542 видів, а тварин – відповідно 161 та 611 видів.

Здається, що в суспільстві існує по-перше, велике нерозуміння завдань природоохоронної справи загалом і біологічного різноманіття зокрема. По-друге, проглядається значний розрив і неузгодженість між законами, що регламентують використання природних ресурсів та нормативно-правовими актами, що декларують охорону довкілля.

Необхідно у законах, що регулюють бюджетні відносини в державі, чітко виписати механізми фінансового забезпечення програм охорони біологічного та ландшафтного різноманіття. В першу чергу, можливо, внести спеціальні статті до бюджетного Кодексу України, які б урегулювали ці проблеми, як і проблеми охорони природи взагалі. Фінансування заходів зі збереження біорізноманіття мало б також значитись окремо як у державному, так у місцевому бюджетах. Без цього, переконаний, усі законодавчі акти у цій сфері ще довго будуть залишатися лише на папері.

Україна ратифікувала Конвенцію про охорону біорізноманіття, у статті 8 якої підкреслюється, що кожна договірна сторона «заохочує екологічно обґрунтований і сталий розвиток у зонах, що межують з охоронними територіями, з метою сприяння збереженню цих територій». А стаття 10 прямо говорить, що кожна договірна сторона вживає, наскільки це можливо і доцільно, виправданих з економічного і соціального поглядів заходів, які сприяють збереженню і сталому використанню компонентів біологічного різноманіття.

Водночас треба розуміти, що в умовах загострення соціально-економічної ситуації, біорізноманіття, як і загалом природні ресурси, стають чи не єдиним джерелом виживання місцевого населення. Тому, крім посиленої

охорони (яка потребує необхідних матеріально-технічних ресурсів), потрібна компенсація місцевому населенню і з боку держави за вилучені з користування види ресурсів.

Для вдосконалення економічних важелів стимулювання збереження та охорони ПЗФ у 2013 році, на слуханнях Комітету ВР України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, мною було запропоновано урегулювати питання оподаткування земель природно-заповідного фонду та сплати відповідного земельного податку до місцевих бюджетів. На виконання зауважень, у 2014 році внесено важливі зміни до Податкового кодексу України щодо сплати земельного податку місцевим радам, у межах яких розташовані землі природних та біосферних заповідників і національних природних парків.

Отож, нас почули, і як результат, до прикладу, адміністрація КБЗ сплатила торік за кошти Держбюджету 15-ти територіальним громадам Рахівського, Тячівського та Хустського районів понад 29 млн грн, та цього року буде сплачено майже 40 млн грн.

У контексті питань, що обговорювали учасники круглого столу, приверталася увага й до думки відомого українського вченого, академіка Юрія Шеляг-Сосонко, який стверджує, що біорізноманіття має універсальне значення для світового співтовариства та формує для нього і для кожної конкретної людини всі основні параметри його буття – як матеріальні, так і духовні, включити з поглядами на Світ. Тому знищення біорізноманіття, яке наприкінці минулого століття досягло глобальних масштабів, на основі зворотних зв'язків призвело до глобалізації і деградації світового поглядів заходів, які сприяють збереженню і сталому використанню компонентів біологічного різноманіття.

Водночас треба розуміти, що в умовах загострення соціально-економічної ситуації, біорізноманіття, як і загалом природні ресурси, стають чи не єдиним джерелом виживання місцевого населення. Тому, крім посиленої

Федір ГАМОР.

ДОВІДНИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕРЕЖІ ДИКОЇ ПРИРОДИ

Активна співпраця між КБЗ та Європейським Товариством Дикої Природи триває вже три роки. Почалося все у 2017-му з підписання контракту на проведення першого аудиту на території Угольсько-Широколужанського масиву нашої установи. Тоді, на засіданні бюро науково-технічної ради, спеціалісти заповідника підтримали подальшу співпрацю і ухвалили рішення сприяти у проведенні аудитів інших місць дикої природи на території КБЗ. Це був перший важливий крок на шляху до цікавої та плідної співпраці.

У 2019 році Європейське Товариство Дикої Природи відзначало кілька знакових подій: 5 років заснування Товариства, 10 років Європейської резолюції Дикої Природи, 55 років Акту США про Дику Природу (Вілдернес) – у яких узяти участь і спеціалісти нашої установи.

Крім того, своєрідним підсумком співпраці в рамках Європейської Мережі Дикої Природи стало видання довідника під назвою «Європейська Мережа Дикої Природи 2019» англійською мовою. Всі учасники мережі, зокрема, і КБЗ, отримали подарункові екземпляри цього видання, а також можливість замовити додаткову кількість довідників для розповсюдження через власні мережі візит-центрів.

Довідник містить інформацію про останні збережені куточки дикої природи в Європі та фотографії експертів товариства для того, щоби надати читачам можливість побачити та відчути дух Вілдернесу (територія дикої природи, яка керується постійними динамічними природними процесами і є вільною від будь-яких впливів людини). Починається книга зі вступного слова Влодо Ванчури, директора з Вілдернесу Європейського товариства Дикої Природи, де він пояснює про «Вілдернес» і його значення для людства. Далі описується історія, становлення руху за збереження Вілдернесу у світі, починаючи з Акту США про Вілдернес (1964 р.), який започаткував процес, продовжуючи становленням руху в Європі та ухваленням ЄС Резолюції Вілдернесу (2009 р.), і завершуючи заснуванням Європейського товариства дикої природи у 2014 році. Також Книга подає інформацію про мету, цілі, принципи діяльності товариства та значення його місії. Представлено пояснення засад, на яких діє товариство та подається опис Європейського стандарту якості дикої природи та системи

аудиту, заснованої на принципах, критеріях та індикаторах. Згідно з вищезгаданою системою, розроблена класифікація територій-учасників Європейської мережі дикої природи за домінуючими середовищами проживання на п'ять категорій: Вілдернес – дика територія із змішаним типом середовища проживання та мінімальним розміром зони дикої природи в 1 гектар; Дике Узбережжя – дика територія, яка поєднує наземне, прибережне та морське середовище проживання; Дикий Ліс – дика територія з домінуванням лісового середовища проживання; Дикий Острів – острів, де поєднуються наземне, прибережне та його навколишнє морське середовище проживання; Дика Річка – дика територія вздовж річок та середовища проживання річкових берегів.

Європейське товариство Дикої Природи постійно співпрацює з міжнародними партнерами для пошуку нових територій дикої природи та приєднання їх до своєї мережі.

На підставі проведених аудитів, кілька територій Карпатського біосферного заповідника входять до цієї мережі за такими категоріями: Вілдернес (Дика Природа) – Мараморш та Уголька-Широкий Луг; Дикий Ліс – Кузіїв-Трибушани й Уголька-Широкий Луг; Дика Річка – Мала Уголька, Широкий Луг та Велика Уголька. Всього сім об'єктів на території КБЗ є дійсними учасниками мережі, і ще одна територія – Черногірський масив є потенційним учасником за результатами аудиту, проведеного в 2019 році.

Це видання пропонує огляд територій Дикої Природи по всій Європі, і почесне місце серед них займають недоторкані куточки нашого заповідника. Ми цим пишаємося і докладатимемо максимум зусиль, щоби це було незмінним ще на довгі роки.

Ірина ЙОНАШ,
заступник начальника
відділу рекреації
та сталого розвитку КБЗ.

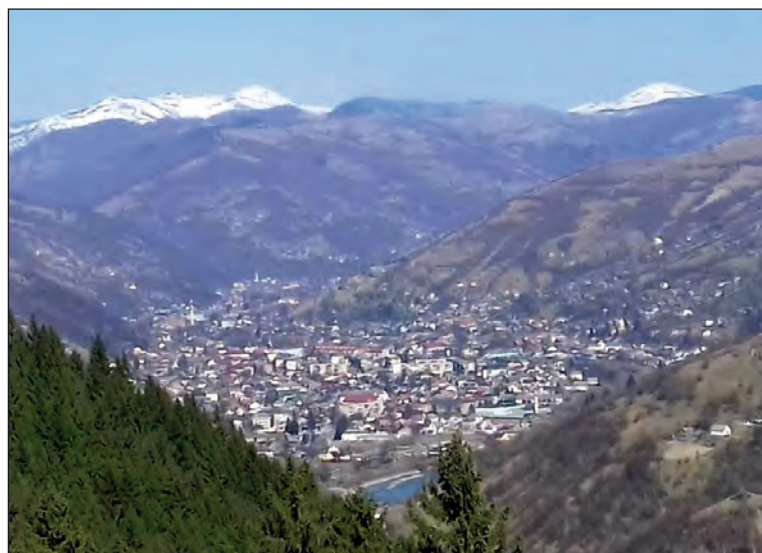
**КРАСА І ПОМСТА, АБО ГОСПОДЬ БОГ ПРОБАЧАЄ
ЗАВЖДИ, ЛЮДИНА – ІНОДІ, ПРИРОДА – НІКОЛИ!**

ЯК ЗБЕРЕГТИ У САМІСІНЬКОМУ ЦЕНТРІ ЄВРОПИ ЦЮ НЕЙМОВІРНУ КРАСУ!

на 1-й стор.

й коментар із цього приводу у соцмережах ветерана природоохоронної справи, першого виконувача обов'язків директора Карпатського державного заповідника Тараса Олексія із м. Надвірної. «Золоті слова висловив Папа Римський Франциск, – пише пан Тарас. – Над цими словами мають задуматися в першу чергу керівники держав. Вони повинні на рівні ООН прийняти такий закон або закони, щоби через міжнародний суд ООН можна впливати на керівників тих держав, які знищують природу. Надмірна вирубка лісів та надмірні викиди промисловістю вуглекислого газу вже призвели до порушення балансу між киснем і вуглекислим газом у повітрі, що спричинило до глобального потепління та сухості повітря.

Надмірне засмічення планети хімічними відходами разом з потеплінням призвело до розмноження вірусів і до катастрофічного збільшення вірусних захворювань. Про що це

говорить? Про насування Апокаліпсису, якого давно передбачали. Природа регулює. Якщо вона страждає, то шукає ворога, через якого вона страждає. І якщо цей ворог є людина, тобто – біологічний вид, який порушив рівновагу в природі через свою необізнаність, чи зазнайство, чи захланність, – то треба з цим біологічним видом

щось робити. Мабуть, відрегулювати його чисельність. Тому найкраще, щоби цей біологічний вид, якому Бог дав розум, сам знайшов вихід із цього стану, до якого він призвів Матінку Природу».

Федір ГАМОР,
заступник директора КБЗ,
д. б. н., професор, заслужений
природоохоронець України.

ЧОРНОГІРСЬКЕ ПНД ВІДДІЛЕННЯ КБЗ: ОХОРОНА ПРИРОДИ, МАРШРУТИ І ЦІКАВІ ОБ'ЄКТИ

на 1-й стор.

У штаті трудяться 22 людини, з яких 19 – працівники служби державної охорони, що відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» мають правоохоронний статус.

Основні завдання відділення: забезпечення режиму охорони території та природних об'єктів, а також попередження та припинення порушень природоохоронного законодавства.

Серед напрямів роботи: охорона заповідних територій, рослинного та тваринного світу; недопущення порушення встановленого заповідного режиму; притягнення порушників до відповідальності; дотримання вимог щодо відвідування та правил перебування; запобігання та ліквідація пожеж, інших надзвичайних ситуацій; проведення лісопатологічних обстежень; виконання планів природоохоронних, науково-дослідних, еколого-освітніх, рекреаційних та господарських заходів, а також працівники відділення беруть участь у підготовці «Літопису природи».

У Черногірському ПНДВ є три маршрути: «На Говерлу через Брескул»

КПП «Білий» – полонина Брескул – урочище Перемичка – гора Говерла.

Маршрут промаркований біло-червоним кольором. Протяжність – 18 км, тривалість – 1-2 дні. Цікаві місця: Гать на Уст'є-Бребенескул, лісова моніторингова ділянка, мішані та чисті сморокові праліси, полонина Брескул, гора Говерла. Обладнано чотири місця відпочинку.

«На гору Бребенеску через полонину Туркул»

КПП «Білий» – полонина Туркул – гора Бребенеска.

Маршрут промаркований біло-зеленим кольором і проходить у межах Закарпатського туристичного шляху. Протяжність – 13 км, тривалість – 12 год. На полонині Туркул створено кемпінг: місце відпочинку з навісом для дров і ночівлі, де є туалет та джерело питної води.

«До озера Бребенеска»

КПП «Білий» – потік Бребенескул – озеро Бребенеска.

Маршрут промаркований біло-жовтим кольором. Протяжність – 10,7 км, тривалість – 10 год. На початку маршруту обладнано місце відпочинку та джерело питної води.

Цікаві об'єкти: Озеро Бребенескул – найвищокогірніше озеро України. Роз-

ташоване в урочищі Бребенескул на висоті 1801 м над рівнем моря. З 2019 року включене у список водно-болотних угідь міжнародного значення Рамсарської конвенції. Саме тут є чисельні витоки потоків, які дають початок річці Тиса. З південного заходу озера оголений 200 м скелястий обрив масивних піщаних порід, конгломератів.

Гать на Уст'є-Бребенескул – штучне водосховище, яке розташоване на висоті 770 м над рівнем моря. Майже століття тому водосховище влаштували для сплаву деревини. Тут були прекрасні умови для багатьох видів біляводних птахів, а також таких ссавців, як видра та норка.

Гора Говерла – найвища вершина Українських Карпат і найвища точка України, висота якої 2061 м над рівнем моря. З вершини видніються Мараморські гори, на північному заході виступає гряда Свидовецьких гір, а на північному сході тягнеться пасмо Горган. Тут встановлені державні символи України.

Гора Бребенескул – одна з найвищих вершин хребта Черногора, висотою 2038 м.

Олександра СИМОЧКО,
провідний редактор редакційно-видавничого відділу наукових та науково-популярних видань КБЗ.

Многая, благая літ...

У березні-квітні цього року ювілейні роковини від днів народження урочисто святкували працівники Карпатського біосферного заповідника:

Михайло Васильович РІЖКО, інспектор з охорони ПЗФ Угольського ПНДВ (60 р. – 04.03);

Василь Васильович ЮРКУЦ, машиніст-кочегар котельні відділу господарського технічного забезпечення та транспортного забезпечення (55 р. – 09.03);

Василь Степанович ГАМАДА, майстер з охорони Чорногірського ПНДВ (60 р. – 12.03);

*Ми з ювілеєм Вас вітаєм!
Щоб стільки ж раз весна цвіла!
Сьогодні щиро Вам бажаєм
Здоров'я, щастя і тепла!
Щоб шлях Ваш був такий широкий,
Щоб мало було перешкод,
Щоб ювілей справляли сотий!
Не знали б Ви тяжких турбот.*

Адміністрація заповідника.

● ВАЖЛИВО

ОХОРОНЯЙМО ЛІСИ ВІД ПОЖЕЖ!

Теплі весняні дні додають турботи країнам, особливо сільським мешканцям. Потрібно навести лад на присадибній ділянці, прибрати від тирси та іншого сміття подвір'я, відремонтувати огорожу. В саду треба провести обрізку гілок плодівих дерев та кущів. Багато з місцевих жителів користуються сінокосами у високогір'ї та серед лісових масивів. Там також весною потрібно позгрібати сухостій та хмиз. Здебільшого все це сміття згодом спалюють.

В останні роки спостерігаємо, як спалюють суху траву й чагарники вздовж полотна залізничної дороги, придорожних канав або в інших місцях. Особливо це небезпечно там, де до таких ділянок прилягають лісові насадження. Вогонь по сухій траві за лічені хвилини може розповсюдитися на значні території та перекинутись у лісові масиви і завдати їм значної шкоди. Навіть загорання лісової підстилки небезпечно для лісових насаджень. Дерева, в яких тонка кора (бук, явір, клен), від опіків через декілька років висихають. Вкрай небезпечно розповсюдження вогню у хвойних молодниках, де займання може перейти у верхову пожежу, яку дуже важко ліквідувати. У вогні гинуть комахи, кома-

Нагадуємо, що необхідно дотримуватися правил пожежної безпеки, а саме: розпалювати вогнища не менше 25 м від стіни лісу або будинків та не залишати вогонь без нагляду. Не можна доручати це неповнолітнім дітям. Краще спалювати сміття та хмиз у безвітряну погоду, після дощу. Покидаючи місце роботи – залити вогнище водою або присипати землею. У випадку пожежі, необхідно вжити заходів з її ліквідації та повідомити сільську раду, працівників найближчого природоохоронного науково-дослідного відділення КБЗ або лісництва держлісгоспу.

хоїдні тварини, дрібні гризуни та інші звірі, що занесені до Червоної книги України. Також пошкоджуються і рідкісні рослини.

Значної шкоди завдає доволі часто спалювання сухої трави – білоуса стиснутого (псянки) на високогірних полонинах. Такі пожежі охоплюють великі території, які тривалий час чорніють на схилах гір. Через значну віддаленість від населених пунктів та відсутність доріг, такі пожежі не завжди вдається вчасно ліквідувати, є загроза поширення їх на приполюнні ліси.

Здебільшого пожежі виникають із вини людей – необережного поводження з вогнем, нехтування правилами пожежної безпеки або ж навмисного підпалу. Тож закликаємо мешканців і гостей Рахівщини не бути байдужими до природи рідного краю та оберегти ліси й полоники від пожеж.

Михайло ПРОЦЬ,
начальник відділу
державної охорони
ПЗФ КБЗ.

ШТРАФИ ДЛЯ ПАЛІЇВ СУХОЇ ТРАВИ

ЗАБРУДНЕННЯ ПОВІТРЯ від 30 600 грн до 61 200 грн або на строк до 3 років	ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ РОСЛИННОСТІ від 91 600 грн до 153 000 грн або на 2 до 5 років	ПОРУШЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В ЛІСАХ для громадян від 1 530 грн до 4 590 грн для посадових осіб від 4 590 грн до 15 300 грн
САМОВІЛЬНЕ ВИПАЛЮВАННЯ РОСЛИННОСТІ для громадян від 3 060 грн до 6 120 грн для посадових осіб від 15 300 грн до 21 420 грн	САМОВІЛЬНЕ ВИПАЛЮВАННЯ РОСЛИННОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАПОВІДНИКІВ для громадян від 6 120 грн до 12 240 грн для посадових осіб від 21 420 грн до 30 600 грн	

Відповідно до закону №2529

АКЦІЯ «ПЕРВОЦВІТ» У КБЗ ● ЕКООСВІТА

Щороку працівники заповідника долучаються до проведення Всеукраїнської природоохоронної акції «Первоцвіт». Екоосвітняні відвідали різні навчальні заклади Рахівського та Хустського районів і провели виховні бесіди, агітаційні заклики, екоуроки та майстер-класи.

Почали акцію з еколого-освітнього заходу «Першоцвіти просять захисту» з учнями 1-2 класів Кірецької ЗОШ. Працівники ознайомили дітей із першоцвітами, окремо зупинилися на тих, що ростуть на території ПНДВ «Долина нарцисів». Та розповіли про неприпустимість знищення цих квітів та необхідність їх збереження. Після цього вони провели майстер-клас із виготовлення білоцвіту весняного з гофрованого паперу та дротиків.

2 березня співробітники КБЗ провели заняття у групі продовженого дня Вільховатської ЗОШ І ст. Учні 1-4 класів познайомилися з видами рослин, які першими з'являються весною на узліссях та в широколистяних лісах. У творчій частині заняття діти спробували зробити тендітні різнобарвні шафрани з гофрованого паперу. Наступного дня відбулося екозаняття в дошкільному навчальному закладі присілку Вільховатий. Школярі прослухали розповідь про перші весняні квіти рідного краю, відгадували загадки «павучка-розумника» та розмальовували шафран Гейфеля.

4 березня працівники відділу екоосвіти провели екологічні заняття для учнів перших та третіх класів Костилівської ЗОШ І-ІІІ ст. Головною метою було викликати в школярів почуття дбайливого ставлення до перших весняних рослин, які занесені до Червоної книги України. Учні 1-го класу познайомилися з першоцвітами, які ростуть на території КБЗ, переглянули мультфільм «Цілющий першоцвіт» та виготовили вітальні листівки до свята 8 березня, оздобивши їх паперовими квітами.

Не менш цікавим було заняття з третьокласниками. Діти переглянули презентацію про найбільш вразливі види: підсніжник, білоцвіт, шафран та інші. Пригадали правила поведінки у природному середовищі та висловили своє позитивне ставлення до ранньоквітучих рослин. Як завжди, найбільш цікавою частиною уроку стало виготовлення корзиночок весняних квітів із гофри.

Також працівники ПНДВ «Долина нарцисів» провели еколого-освітній захід у співпраці з керівником гуртка еколого-туристичного центру О.В. Гайдюк із школярами 2-4 класів Кірецької ЗОШ. Вони розповіли, що ранньоквітучим весняним рослинам загрожує небезпека знищення, і чи будуть ці квіти існувати у майбутньому, залежить від нас. Після цього продемонстрували, як із гофрованого паперу і дерев'яних шпажок можна зробити альтернативу живим квіткам, створивши їх своїми руками.

На завершення відбувся захід із учнями 7-го класу Діловецької школи, яким екоосвітняні продемонстрували презентацію про весняні ефемероїди. А з третьокласниками заклади виготовили повні корзинки паперових шафранів. Замість традиційного «шишкофона», працівники використали зроблені з гофри квіти. Діти ділились сподіваннями, що всі першоцвіти в наших краях будуть збережені.

Ще у рамках акції працівники заповідника разом із учнями 5-го класу Рахівської ЗОШ І-ІІІ ст. №2 відзняли відеоролик, де закликали берегти першоцвіти разом.

Відділ еколого-освітньої роботи КБЗ.

ФЕБРІЯ ЦВІТІННЯ

Після того, як замерзлий ґрунт у кінці зими відтає і починає пропускати до коріння рослин воду і розчинені в ній мінерали, стебла і стовбури отримують необхідні поживні речовини та настає дивовижна пора цвітіння – весна впевнено вступає в свої права.

Кожний вид рослин у цей період виставляє на загальне споглядання індивідуальне, неперевершеної краси квіткове вбрання. Фантастичне різноманіття форм, розмірів, кольорів та відтінків, а також цілу гамму приємних ароматів.

Розмноження рослин починається закладанням зачатків квіток, після їх появи йде запилення і відцвітання, в результаті чого з'являються насіння та плоди, що забезпечують рослинам продовження роду. Однорічні та дворічні рослини цвітуть раз у житті і вмирають, витративши на це всі свої сили та енергію. Є види і багаторічних рослин, що живуть кілька десятків років, а цвітуть тільки один раз у житті (Пуйя Раймонд в Андах). А є такі види рослин, що після цвітіння помирають.

У багаторічних трав'янистих і деревних рослин перше цвітіння відбувається з досягненням певного віку: у трав початок цвітіння починається у віці 2-5 років, тоді як у дерев цвітіння починається в 20-30 років. На відміну від однорічних та дворічних, цвітіння у багаторічних рослин відбувається багаторазово через певні, притаманні окремому виду, кількарічні проміжки.

На території КБЗ першою зацвітає ліщина. Здебільшого цвітіння ліщини сприймають за наявність сережок – тичинкових квіток. Але якщо більш уважно придиви-

тися, ми побачимо і маточкову квітку, що розміщена й прихована в черепичастій кулястій брунці, з якої виступають червонуваті приймочки.

Справжню насолоду від побаченого цвітіння смерек, модрин, кленів, ясенів, калини та інших порід може побачити кожен, хто відвідає наші лісові масиви. У заповіднику багаторічні спостереження за процесами цвітіння та плодоношення проводяться на постійних пунктах обліку, які були створені кілька десятиріч тому. Щорічні дані узагальнює лабораторія лісознавства і подає до «Літопису природи».

Іван ПОЛЯНЧУК,
провідний інженер
лабораторії лісознавства КБЗ.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:
Федір Гамор (шеф-редактор),
Андріана Леле,
Микола Рибак,
Юрій Беркела,
Богдана Москалюк,
Ярослав Довганич,
Вікторія Бундзяк,
Олег Борик,
Олександра Сімочко (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів
несе автор.

Газету віддруковано у ФОП Федченко Н.В.,
вул. Чкалова, 32А/32, м. Харків.

Замовлення №42897
Наклад – 1300 примірників.
Газета виходить раз на два місяці.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року